

ปริทรรศน์การวิจัยแนวเรื่องเล่าทางสังคมศาสตร์สู่งานสังคมสงเคราะห์

Literature Review on Narrative Research from Social Sciences to Social Work

พัฒนภานุ ทูลธรรม*
Pattanaphanu Tooltham

Received: February 27, 2020 Revised: April 18, 2020 Accepted: May 10, 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อทบทวนวิธีวิจัยการวิจัยเรื่องเล่าที่เข้าสู่แวดวงการศึกษาทางสังคมศาสตร์ และส่งผ่านมายังการศึกษาและการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในชีวิตประจำวัน เรื่องเล่า นำพาจุดเปลี่ยนสำคัญในการศึกษาจากการมุ่งศึกษาทฤษฎีขนาดใหญ่ที่อธิบายสังคมในวงกว้างสู่การค้นหาเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยในมิติประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ ทั้งนี้ประสบการณ์ชีวิตที่มนุษย์ประสงค์บอกเล่าเรื่องราวนั้นก็ไม่ได้เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลบุคคลอีกต่อไป หากแต่เชื่อมโยงกับโครงสร้างสังคมที่เป็นพลวัต บทความชิ้นนี้พยายามนำเสนอฐานคิด ประเภทของเรื่องเล่า การเข้าถึงเรื่องเล่า การวิเคราะห์เรื่องเล่า ตลอดจนเรื่องเล่า นำพาสู่แวดวงปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ที่อยู่บนฐานคุณค่าบางประการในการนำประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ที่เผชิญปัญหาถ่ายทอดสู่สังคมจนกระทั่งผู้เป็นเจ้าของประสบการณ์นั้นผ่านพ้นสถานการณ์ปัญหาจนสามารถดำรงชีวิตได้ตามปกติ

คำสำคัญ: การวิจัยแนวเรื่องเล่า, สังคมศาสตร์, สังคมสงเคราะห์

*อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

Abstract

This article aims at reviewing narrative research methodologies brought to social sciences and social work. Narratives have also contributed from grand theory study to anecdotal study enshrined in human life experiences. Besides human life experiences have not only been their own personal experiences, but also explaining social structures and dynamics. This review article presents definitions and underpinned concepts of narrative, narrative reaching and narrative analysis. Narratives have also been brought to social work practices. Clients' life experience is really crucial when social workers are working with until they can be resilient from their own obstacles to normal lives.

Keywords: Narrative Research, Social Sciences, Social Work

ปฐมทัศน์ของการวิจัยแนวเรื่องเล่า

เมื่อกระบวนทัศน์การวิจัยปฏิฐานนิยมกระแสหลักที่ถูกใช้แสวงหาความรู้ในทางสังคมศาสตร์โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้าถึงความรู้และความจริงถูกตั้งคำถามว่าสามารถอธิบายความเป็นจริงและปรากฏการณ์ทางสังคมได้จริงหรือไม่ในกระบวนการทำวิจัยหรือการแสวงหาความรู้ที่มีความเป็นกลางและปราศจากอคติในการเข้าถึงความรู้และความจริงนั้นมีความจริงแท้แค่ไหน กระบวนทัศน์ในการแสวงหาความรู้ที่ตั้งคำถามต่อกระบวนทัศน์ปฏิฐานนิยมแบบวิทยาศาสตร์นี้คือกระบวนทัศน์ปรากฏการณ์นิยมที่เชื่อว่าความจริงและความรู้นั้นเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดสร้างขึ้นผ่านการตีความที่มีต่อความจริงและปรากฏการณ์ทางสังคมต่าง ๆ ของมนุษย์ผนวกกับอิทธิพลของแนวคิดหลังความทันสมัย (Postmodernism) ที่เชื่อว่าความจริงและความรู้นั้นไม่ใช่สิ่งสมบูรณ์ หากแต่มีลักษณะสัมพันธ์นิยม (Relativism) ดังนั้นวาทกรรมของความรู้และความจริงที่ใช้อธิบายสังคมนั้นจึงมีลักษณะเป็นพลวัต (dynamic) เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาภายใต้บริบทของกาลเวลาและสถานที่ มิได้เป็นเส้นตรง (linear) หรือมีความหยุดนิ่งตายตัว (static) ดังเช่นที่แนวคิดทางวิทยาศาสตร์เชื่อ

ด้วยการตั้งคำถามต่อแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้อธิบายสังคมประกอบกับแนวคิดหลังความทันสมัยนี้ จึงมีผลทำให้เกิดการแสวงหาความรู้แบบใหม่ขึ้นในแวดวงทางสังคมศาสตร์ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความเข้มข้นในทางกระบวนทัศน์และวิธีวิจัยนั้นว่าจะปฏิเสธแนวคิดทางวิทยาศาสตร์มากน้อยแค่ไหน อย่างไรก็ตามกระบวนทัศน์การแสวงหาความรู้แบบใหม่นี้ก็มีฐานคิดที่ว่าในการแสวงหาความรู้ในทางสังคมศาสตร์นั้นมิได้อธิบายแต่เพียงตัวเลขทางคณิตศาสตร์และความสัมพันธ์ของเหตุผลเชิงตรรกะเสมอไป เฉกเช่นที่ปฏิฐานนิยมเชื่อ หากแต่ในความเป็นจริงของสังคมนั้น การแสวงหาความรู้ไม่สามารถที่จะค้นหาความเป็นกลางได้อย่างบริสุทธิ์ เพราะฉะนั้นอคติจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอเมื่ออยู่ในกระบวนการแสวงหาความรู้และความเป็นจริง นักสังคมศาสตร์ผู้แสวงหาความรู้โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ก็สร้างวาทกรรมชุดหนึ่งขึ้นมาเพื่อครอบงำวาทกรรมอื่น แต่ที่จริงแล้วความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นนั้นก็ต้องผ่านการกำหนดสร้างและตีความอยู่ดี ดังนั้นจึงเกิดวิธีวิจัยชุดหนึ่งซึ่งก็คือวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่เชื่อในการแสวงหาความรู้ที่ว่าความรู้นั้นเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดสร้างขึ้นหรือที่เรียกว่า “สร้างสรรค์นิยมหรือนิรมิตนิยม (Constructivism)” ที่ต้องอาศัยการตีความของผู้แสวงหาความรู้ในการแสวงหาชุดของคำอธิบายที่มีต่อมนุษย์และสังคม

การวิจัยแนวเรื่องเล่า (Narrative Method) หรือวิธีวิจัยแนวประวัติชีวิต (Life History Method) เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพที่ถูกพัฒนาขึ้นภายใต้ร่มของกระบวนทัศน์หลังปฏิฐานนิยมอันได้แก่ กระบวนทัศน์แนวปรากฏการณ์นิยม กระบวนทัศน์การตีความและกระบวนทัศน์นิรมิตนิยม (บ้างก็เรียกสร้างสรรค์นิยมและการกำหนดสร้าง) และปัจจุบันได้รับความนิยมเป็นอย่างมากจากนักวิชาการและนักวิจัยทางสังคมศาสตร์ ซึ่งเมื่อย้อนไปในอดีตแล้วพบว่าวิธีวิจัยนี้ถูกนำมาใช้อย่างเป็นทางการเมื่อประมาณ 20-30 ปีก่อนหน้านี้ โดยเป็นเวลากว่า 2-3 ทศวรรษแล้วที่นำวิธีวิจัยนี้มาใช้ในการทำความเข้าใจโลกทางสังคม ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2530 มีการตีพิมพ์วารสารทางวิชาการชื่อ The Journal Narrative of Life History ในสหรัฐอเมริกา หรือที่รู้จักกันในปัจจุบันว่า Narrative Inquiry และในเวลาต่อมาได้มีการผลิตผลงานทางวิชาการที่ใช้วิธีการศึกษาเรื่องเล่าออกมามากขึ้น จนปัจจุบันวิธีการศึกษาเรื่องเล่าได้ถูกนำไปใช้ในแวดวงสาขาต่าง ๆ ทางด้านสังคมศาสตร์อย่างกว้างขวาง (Elliot, 2005 อ้างถึงใน นภาพรณ หนะวานนท์, 2552) ซึ่งสอดคล้องกับ Riessman (2005) ที่ว่าการวิจัยแนวเรื่องเล่า นี้ถูกใช้มามากกว่า 20 ปี ซึ่งใช้กันอย่างแพร่หลายในแวดวงสาขาต่าง ๆ ข้ามสาขา (Cross-disciplinary) ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา จิตวิทยา สังคมภาษาศาสตร์ การสื่อสาร สังคมวิทยา กฎหมาย แพทย์ พยาบาล นักการศึกษา รวมถึงวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดรักษา ด้วยความที่การวิจัยแนวนี้นี้ถูกใช้ในหลากหลายบริบทและหลากหลายสาขา จึงทำให้ความหมายของเรื่องเล่าหรือวิธีการศึกษาตามแนวประวัติชีวิตนั้นมีความหลากหลายตามมามากมายจนยากที่จะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป นอกจากนี้แล้ว Riessman เห็นว่าวิชาชีพที่นำการวิจัยแนว

เรื่องเล่า ไปไปใช้นี้เป็นวิชาชีพแห่งการปฏิบัติงาน (practicing professions) รวมถึงนักสังคมสงเคราะห์ (social workers) ด้วย เพราะสังคมสงเคราะห์เกี่ยวข้องกับงานด้านการบำบัดรักษา และเป็นวิชาชีพที่ต้องอาศัยการพูดคุยและการสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้ใช้บริการโดยตรง เพราะฉะนั้นการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องเล่าจึงเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับงานสังคมสงเคราะห์โดยตรง

ความหมายและฐานคิดเกี่ยวกับการวิจัยแนวเรื่องเล่า

จากที่ได้กล่าวไปข้างต้นว่าการวิจัยแนวเรื่องเล่าถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ที่ได้รับความนิยมและในปัจจุบันเริ่มแพร่หลายในสาขาวิชาต่าง ๆ ดังนั้นในประเด็นเรื่องคำจำกัดความหรือความหมายของเรื่องเล่าและการวิจัยแนวเรื่องเล่านี้จึงมีความสลับซับซ้อนและมีความหลากหลายไปตามบริบทของสาขาวิชาต่าง ๆ ซึ่งมิให้ผู้ให้ความหมายดังต่อไปนี้

การวิจัยประวัติชีวิต (การวิจัยแนวเรื่องเล่า) หมายถึง การวิจัยเชิงคุณภาพประเภทหนึ่งที่ใช้เรื่องราวของปัจเจกบุคคลบุคคลเพื่อที่จะทำความเข้าใจชีวิตของบุคคลภายใต้บริบทของสังคมที่หล่อหลอมอยู่ (Robert, 2005 cited in Breen, 2009)

Jokob Lothe (2000 อ้างถึงใน คณิงนิจ วิทมาตย์, 2552) ให้ความหมายเกี่ยวกับเรื่องเล่าไว้ว่า เป็นสิ่งที่น่าสนใจเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเชื่อมโยงกัน อันถูกกำหนดขึ้นในห้วงเวลาและพื้นที่ และมีความสำคัญโดยมูลฐานในฐานะที่เป็นรูปแบบหนึ่งของบรรดาสิ่งแสดงออกทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังแสดงถึงแบบแผนต่าง ๆ เกี่ยวกับประสบการณ์ของปัจเจกบุคคลรวมไปถึงการตระหนักรู้ภายในจิตใจต่อชีวิตของปัจเจกบุคคลเอง ในขณะเดียวกันก็ให้ความหมายเกี่ยวกับเรื่องเล่าในลักษณะเรื่องเล่าชีวิต (life narrative) ว่าหมายถึงเรื่องเล่าเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิต (life experience) ประสบการณ์เป็นสิ่งที่ใกล้ชิดกับปัจเจกบุคคลอันเกี่ยวโยงกับความทรงจำในอดีต ซึ่งปัจเจกบุคคลแต่ละคนย่อมผ่านการสร้างประสบการณ์ชีวิตของตนเอง ประสบการณ์ชีวิตจึงถือเป็นวัตถุดิบสำคัญสำหรับการศึกษา

อภิญา เฟื่องฟูสกุล (2546 อ้างถึงใน คณิงนิจ วิทมาตย์, 2552) ได้ให้ความหมายเรื่องเล่าในฐานะที่เป็นวิธีวิจัยว่าคือการสำรวจประสบการณ์ชีวิตของปัจเจกบุคคลบุคคลที่ถ่ายทอดไว้ในเรื่องเล่า อันมีส่วนเชื่อมโยงถึงมิติทางความปรารถนาตามภาวะวิสัยและจิตวิญญาณ ซึ่งนำไปสู่การพิจารณาและทำความเข้าใจต่อตัวตนของปัจเจกบุคคลบุคคล อันโยงถึงบริบทการดำเนินชีวิต รวมถึงค่านิยมและวัฒนธรรมที่ปัจเจกบุคคลยึดถือ การเล่าเรื่องจึงเป็นการผลิตซ้ำตัวตนของปัจเจกบุคคลบุคคลชีวิตประจำวัน และเป็นกระบวนการที่ปัจเจกบุคคลบุคคลแสดงตัวตนออกมาในปริมณฑลสาธารณะ

เรื่องเล่าเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่ประสบตรงจากบุคคลหนึ่ง และถ่ายทอดโดยการบอกเล่าและบันทึกเก็บไว้ (Labov, 1982 อ้างถึงใน จรรยา รัศมิ์เจริญ, 2552)

Casey (1992 อ้างถึงใน จรรยา รัศมิ์เจริญ, 2552) ได้กล่าวว่าการวิจัยเรื่องเล่าคือวิธีการศึกษาโลกแห่งประสบการณ์ของมนุษย์

ธัญภา พรหมรักษ์ (2550 อ้างถึงใน จรรยา รัศมิ์เจริญ, 2552) ได้กล่าวไว้ว่า การเล่าเรื่องเป็นการพูดคุยแบบไม่เคร่งครัด ใช้แนวคำถามเปิดกว้างที่มีประเด็นเฉพาะเจาะจงเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เล่าเรื่องผ่านประสบการณ์จริงในชีวิตและผู้ที่ทำการศึกษาได้ร่วมแบ่งปันประสบการณ์ด้วย

เรื่องเล่า (narrative) เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์หรือข้อมูลผ่านการเล่าเรื่อง โดยผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้เล่าเรื่องด้วยตนเอง เป็นการถ่ายทอดเรื่องราวในลักษณะเชิงพรรณนา พูดคุยแบบไม่เคร่งครัดและใช้แนวคำถามเปิดกว้างเพื่อการกระตุ้นให้เล่าเรื่อง (จรรยา รัศมิ์เจริญ, 2552)

เรื่องเล่าเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นโดยกระบวนการทางสังคม (Social Construction) ที่มีความเชื่อมโยงกับบริบททางสังคม การให้ความหมายกับการกระทำ ความรู้สึกและทัศนคติต่าง ๆ ที่ประกอบกันเป็นเรื่องเล่าสะท้อนเสียงของคนอื่น ๆ ในสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ บุคคลมองเห็นในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมผ่านวิธีการที่เรื่องถูกนำมาเล่าเรื่องเล่าประกอบไปด้วยชุดของเรื่องราวมากมายซึ่งเป็นตัวบ่งบอกว่าอดีตของเราเป็นอย่างไร ปัจจุบันเราเป็นใคร และจะดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคตอย่างไร เป็นการจัดระเบียบประสบการณ์ซึ่งมีอยู่มากมายและสับสนให้เป็นรูปเป็นร่าง เรื่องเล่าเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าประสบการณ์ของมนุษย์เปลี่ยนไปตามกาลเวลา และความเข้าใจในตัวบุคคลและเหตุการณ์ก็เปลี่ยนไปด้วย (นภาพรณ หะวานนท์, 2552) นอกจากนี้วิธีการศึกษาเรื่องเล่าเป็นการผลิตวาทกรรมอย่างหนึ่งผ่านการเล่าเรื่องราวเหตุการณ์และการกระทำถูกนำมาเชื่อมโยงและจัดระเบียบผ่านการวางโครงเรื่อง (plot) ในเรื่องเล่านำเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและตามด้วยเหตุการณ์ต่อมามีภายใต้บริบทของสังคมนั้น ๆ ดังนั้นจึงบอกลำดับของเหตุการณ์จากเหตุการณ์หนึ่งไปสู่อีกเหตุการณ์หนึ่ง เรื่องเล่าเป็นการกระทำทางสังคมที่เคลื่อนไหวไปตามบริบททางสังคมของผู้เล่า โดยเริ่มจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตของผู้เล่า ซึ่งผู้เล่าตีความและเลือกเก็บไว้ในความทรงจำ กลายเป็นประสบการณ์ชีวิตของผู้เล่าซึ่งถูกนำมาบอกเล่าอีกครั้ง นอกจากนี้วิธีการศึกษาเรื่องเล่านำเสนอมุมมองใหม่ว่าการวิจัยเรื่องเล่าเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นหรือนำเรื่องราวส่วนตัวและเรื่องราวของสังคมกลับมาสร้างใหม่อีกครั้ง (Webster & Mertova, 2007 อ้างถึงใน นภาพรณ หะวานนท์, 2552) ดังนั้นวิธีการศึกษาเรื่องเล่าจึงเหมาะกับการศึกษาความซับซ้อนของชีวิต เพราะเรื่องเล่าเปิดพื้นที่ให้คนสามารถนำเรื่องต่าง ๆ กลับมาเล่าใหม่อีกครั้ง

โดยสรุปแล้ว เรื่องเล่า คือ เรื่องราวที่ถูกถ่ายทอดโดยผู้เล่าเป็นบุคคลต้นเรื่อง และมีการถ่ายทอดให้บุคคลอื่นได้รับรู้ผ่านการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับอดีตของตนเองดำเนินเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โลกของตนเองและโลกทางสังคมในเชิงประสบการณ์ของบุคคลซึ่งมีส่วนเชื่อมโยงกับมิติทางจิตวิญญาณของตนเองและบริบททางสังคมที่แวดล้อมอยู่ภายนอก ในขณะที่การวิจัยแนวเรื่องเล่าหรือการวิจัยแนวประวัติชีวิตนั้น หมายถึง วิธีการในการแสวงหาความรู้โดยอาศัยเรื่องราวของบุคคลผ่านการพูดคุยสนทนาอย่างไม่เป็นทางการผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย (หรือผู้เล่าเรื่อง) ซึ่งเป็นการศึกษาถึงโลกเชิงประสบการณ์ของผู้เล่าเรื่องที่มีส่วนเชื่อมโยงกับระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยมภายในตนเองและบริบททางสังคมแวดล้อม ทั้งนี้ในกระบวนการแสวงหาความรู้ในแนวประวัติชีวิตหรือเรื่องเล่านี้ผู้วิจัยจำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหรือผู้เล่าเรื่องด้วย นอกจากนี้ผู้วิจัยและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยอยู่ในฐานะผู้ที่ถูกเรื่องขึ้นมาเล่าใหม่อีกครั้ง

ฐานคิดเกี่ยวกับเรื่องเล่าและการวิจัยแนวเรื่องเล่า

1. ผู้คนใช้เรื่องเล่าในการหาคำบรรยายเกี่ยวกับตนเองที่เป็นอัตวิสัย เพราะฉะนั้นการวิเคราะห์เรื่องเล่าไม่อาจเปิดเผยถึงความคิดและความรู้สึกที่แท้จริงได้เพราะว่าความจริงแต่ละอย่างนั้นเป็นสิ่งที่สร้างขึ้น (Redwood, 1999) ซึ่งสอดคล้องกับที่ นภาพรณ หะวานนท์ (2552) กล่าวไว้ว่า วิธีการศึกษาเรื่องเล่าไม่พยายามหาข้อสรุปเกี่ยวกับความแน่นอนและไม่เชื่อในความจริงแท้ (exact truth) เพราะฉะนั้นนักวิจัยเรื่องเล่าหรือนักวิจัยประวัติชีวิตมิได้มุ่งไปที่การพยายามตรวจสอบให้ได้ว่าข้อความหรือสิ่งที่คนพูดถึงเป็นความจริงหรือไม่ แต่เป็นการพยายามหาความหมายจากคำพูดหรือข้อความที่คนเลือกใช้ หรืออีกนัยหนึ่งเป็นความสนใจว่าตัวบท (text) สร้างความหมายขึ้นมาอย่างไร นอกจากนี้ ยศ สันตสมบัติ (2533 อ้างถึงใน จรรยา รับศิริเจริญ, 2552) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องเล่าว่าเป็นการนำเสนอประสบการณ์และการแสดงออกมาเป็นกรอบในการศึกษามนุษย์และสังคมวัฒนธรรม ซึ่งการนำเสนอประสบการณ์และการแสดงออกมาใช้มีความจำเป็นที่ต้องแบ่งแยกระหว่างเรื่องราว ดังนี้คือ 1) ความเป็นจริง (reality) ซึ่งหมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่จริงหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง 2) ประสบการณ์

(experience) หมายถึงความเป็นจริงที่จิตสำนึกของมนุษย์รับรู้ บุคคลสองคนอาจรับรู้เหตุการณ์เดียวกันแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในอดีต ความเข้าใจและการแปลความเหตุการณ์นั้นของแต่ละบุคคล

3) การแสดงออก (expression) เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตออกมาในรูปของการบอกเล่า

2. มนุษย์เป็นอินทรีย์ที่เล่าเรื่องราว (Connelly & Clandinin, 1990 อ้างถึงใน กิตติพัฒน์ นนทปัทมดลย์, 2552) การศึกษาเรื่องเล่าก็คือการศึกษาหนทางที่มนุษย์มีประสบการณ์ต่อโลก กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ชีวิตของมนุษย์ล้วนประกอบไปด้วยเรื่องราวมากมายทั้งนี้เรื่องเล่าเป็นเรื่องที่บรรจุความหลากหลาย ดังนั้นจึงตีความหมายได้หลากหลาย มนุษย์นั้นจัดระเบียบประสบการณ์ที่เขามีต่อโลกผ่านเรื่องเล่า นอกจากนี้นักวิจัยแนวเรื่องเล่าถือว่าเรื่องราวที่มีการเล่าสู่กันฟังนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในอดีตและปัจจุบันของแต่ละบุคคล การให้คุณค่าหรือค่านิยมของแต่ละบุคคล ตลอดจนเวลาและสถานที่ที่อยู่ในเรื่องราวนั้น

3. ลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์คือการเล่าและการฟังเรื่องราวมนุษย์ใช้เรื่องเล่าเพื่อการสื่อสารและทำความเข้าใจกับบุคคลและเหตุการณ์มนุษย์คิด ผัน จดจำ สร้างความหวัง คาดหวัง เชื่อ วางแผน เรียนรู้โดยอาศัยเรื่องเล่า ดังนั้นการบรรยายเรื่องเล่าจึงมีแนวโน้มอยู่บนฐานทางทฤษฎีที่ว่าด้วยความสัมพันธ์และทฤษฎีที่ว่าด้วยความรู้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้เล่าเรื่อง

4. เรื่องเล่าที่ถูกถ่ายทอดนั้นเป็นการสร้างพื้นที่ให้กับตนเองในการที่จะก้าวพ้นจิตสำนึกเก่าที่เคยถูกกดทับมาเป็นจิตสำนึกใหม่ด้วยตนเอง เป็นการสร้างพลังอำนาจ (empowerment) ให้กับตนเอง นอกจากนี้การศึกษาเรื่องเล่ายังมีลักษณะเป็นการศึกษาจากประสบการณ์เดิมที่นำมาหรือสร้าง (Reconstruction) ความคิดกันใหม่เพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ใหม่กับตัวผู้เล่า เป็นการเข้าถึงความจริงโดยผ่านวาทกรรม เปรียบเสมือนการพลิกประสบการณ์ของตนเองมาเป็นองค์ความรู้ที่มีการตีความหมายใหม่กับเรื่องเล่าของผู้เล่าเอง ซึ่งเป็นการตีความหมายใหม่ในมุมมองของตนเองสู่กับสิ่งที่เป็ค่านิยมของสังคม และนำมาวิเคราะห์ใหม่จากสิ่งที่ถูกตีความไว้แล้วในสังคม (จรรยา รัชศิริเจริญ, 2552)

5. เรื่องเล่าถูกนำไปใช้ด้วยวัตถุประสงค์ของการสร้างพลังอำนาจหรือการเ้าพลัง (empowerment) จนนำไปสู่การบำบัด (therapy) ด้วยการใช้เรื่องเล่าเ้าพลัง (storytelling) ซึ่งจำเป็นต้องผ่านกระบวนการได้แก่ 1) สนทนาสนทนา (dialogue) โดยมีหลักการเชื่อมั่นและเคารพในความเป็นมนุษย์ การยอมรับและเคารพในความแตกต่างกัน 2) การฟังอย่างลึกซึ้ง (deep listening) คือการฟังอย่างตั้งใจ/ใคร่ครวญความหมายของผู้สื่อสารโดยไม่ตัดสินผู้เล่าในขณะการสื่อสาร 3) การสะท้อนการเรียนรู้ (learning reflection) (นรินทร์ สังข์รักษา, 2561, หน้า 3) สอดคล้องกับการศึกษาของ สุดา เดชพิทักษ์ศิริกุล (2561, หน้า 214) ที่ศึกษาเรื่องเล่ากับผู้ป่วยโรคเรื้อรังว่า เรื่องเล่านำไปสู่การบำบัดในการวินิจฉัยโรค การสร้างความเข้าใจ การปรับแนวทางการรักษา การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งผู้ป่วย เพื่อนร่วมงาน แพทย์ พยาบาล ครอบครัวจนนำไปสู่การรักษาแบบองค์รวมที่ฟื้นคืนมิติความเป็นมนุษย์ที่ไม่ได้ป่วยเพียงมิติกายภาพ

6. เรื่องเล่าเป็นวิธีการที่ต้องอาศัยการให้ความหมาย (interpretation) เป็นสำคัญถือเป็นวัตถุประสงค์หลักของการวิจัยเพื่อให้เข้าถึงประสบการณ์ชีวิตของผู้เล่า โดยที่การให้ความหมายและการตีความนั้นเกิดขึ้นทั้งจากส่วนของผู้เล่าเองและผู้ฟัง แล้วนำมาเรียบเรียงอีกทอดอันสามารถเชื่อมโยงถึงระบบนิเวศที่ห้อมล้อมผู้เล่า ตั้งแต่เรื่องสุขภาพ การทำมาหากิน สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของผู้เล่า (ชญานิชฐ์ วิวัฒนาวณิช โอยามา และจริยุทธ์ สินธุพันธุ์, 2562, หน้า 4582-4596)

ประเภทของการวิจัยแนวเรื่องเล่า

Corrine Squire (2008 อ้างถึงใน กิตติพัฒน์ นนทปัทมดลย์, 2552) ได้จำแนกประเภทของการวิจัยแนวเรื่องเล่าออกเป็น 3 ประเภทดังต่อไปนี้

1. การวิจัยเรื่องเล่าที่เน้นโครงสร้างและทฤษฎี (narrative as structure and theory) นักทฤษฎีเรื่องเล่าได้มีการศึกษาโครงสร้างหรือไวยากรณ์ของเรื่องเล่าที่อยู่ในกรอบของวัฒนธรรมศึกษาและวรรณคดีศึกษามาเป็นเวลานานแล้ว ทว่า ในการวิจัยทางสังคมแนวการศึกษาเรื่องเล่าจะรวมศูนย์ความสนใจไปที่ระดับต่าง ๆ ของเรื่องเล่าได้แก่ ระดับโครงสร้างของเรื่องราวที่มีการกำหนดสร้างร่วมกันในบทสนทนา ระดับที่เป็นเรื่องราวของเหตุการณ์พิเศษที่เกิดกับบุคคลผู้เล่าเรื่องราว ระดับของเรื่องเล่าที่มีการขยายเนื้อหาด้านประวัติชีวิตโดยมีโครงเรื่องที่เห็นได้ชัดเจนและระดับเรื่องราวส่วนบุคคลที่สะท้อนโครงสร้างของแบบฉบับของเรื่องเล่าที่กำลังนิยามกันเป็นปัจจุบัน โดยเราสามารถศึกษาเรื่องราวที่เป็นบทสนทนาการกำหนดสร้างร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับผู้เล่าเรื่อง และเรื่องราวที่มีการสะท้อนแบบฉบับทางวัฒนธรรมนั้นในฐานะที่เป็นผลผลิตของบริบทการกระทำระหว่างบุคคลและบริบทของวัฒนธรรม ส่วนโครงเรื่องเล่าเชิงประวัติชีวิตเราก้อาจศึกษาในฐานะที่เป็นการแสดงออกซึ่งประสบการณ์มากกว่าจะเป็นการพิจารณาไวยากรณ์ การวิจัยเรื่องเล่าประเภทนี้ได้รับอิทธิพลจากนักสังคมภาษาศาสตร์ (sociolinguist) ชาวสหรัฐอเมริกาที่ชื่อ วิลเลียม ลาบอฟ (William Labov) ซึ่งเป็นการศึกษาที่ใช้แนวโครงสร้างมาพิจารณาเรื่องเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยเป็นการมองเรื่องเล่าในฐานะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและนำมาจัดหมวดหมู่ในเชิงโครงสร้างเข้ามาเป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัยเป็นสำคัญ

2. การวิจัยแนวเรื่องเล่าที่เน้นความหมายของภาษา (Narrative Semantics) การวิจัยเรื่องเล่าประเภทนี้การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ที่เนื้อหา (content) ของเรื่องเล่า เน้นความหมายของภาษา (semantics) หรือความหมายของเรื่องเล่าที่นักวิจัยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาที่มีมาตรฐาน เป็นการวิจัยที่มีศูนย์กลางอยู่ที่ประสบการณ์ เรื่องเล่าแนวนี้มีคุณลักษณะที่สำคัญอยู่ 3 ประการได้แก่ 1) เรื่องเล่าเป็นเรื่องราวที่มีคุณลักษณะของการไล่เรียงลำดับและความหมาย 2) เรื่องเล่าเป็นเรื่องที่มีคุณลักษณะมนุษย์ (human characteristics) 3) เรื่องเล่ามีคุณลักษณะเป็นการแสดงการเปลี่ยนแปลง (transformation) ซึ่งเรื่องเล่าประเภทนี้ไม่ได้ใช้กรอบโครงสร้างดังเช่นที่ลาบอฟเสนอ ทว่าใช้เทคโนโลยีเชิงแนวคิด (conceptual technology) เป็นกรอบในการวิเคราะห์มากกว่า ทั้งยังเป็นการอุดช่องว่างของการวิจัยเรื่องเล่าในแบบแรกคือแบบโครงสร้างที่เน้นเหตุการณ์เป็นศูนย์กลางนั้นว่าละเลยการสนทนาพูดคุยที่ไม่ใช่ประเด็นของเหตุการณ์ แต่ยังมีนัยสำคัญที่จะบ่งบอกว่าผู้เล่าเรื่องผู้นี้เป็นใคร ซึ่งการทำความเข้าใจอัตลักษณ์ของผู้เล่าเรื่องราวถือเป็นสาระสำคัญประการหนึ่งของการวิจัยแนวเรื่องเล่า นอกจากนี้แล้วยังเป็นการอุดช่องว่างของการวิจัยเรื่องเล่าที่เน้นเหตุการณ์ที่ทำให้ละเลยการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่าเรื่องและผู้ที่เป็นผู้ฟัง หรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยและนักวิจัย โดยถือว่าทั้งสองฝ่ายต่างเป็นผู้ร่วมกันกำหนดสร้างเรื่องราว (co-construction)

3. การวิจัยแนวเรื่องเล่าที่เน้นแนวปฏิบัติ (narrative pragmatics) เป็นการวิจัยที่ให้ความสำคัญกับบริบทของเรื่องเล่า (context) โดยชี้ให้เห็นความจำเป็นของการขยายกรอบการศึกษาวิจัยเรื่องเล่าของบุคคลไปที่บริบททางสังคมและวัฒนธรรม (social and cultural contexts) ซึ่งนักวิจัยแนวเรื่องเล่าจะมุ่งความสนใจปรากฏการณ์ของผู้เล่าเรื่องที่แนบแน่นอยู่กับบริบทอย่างชัดเจน

เมื่อพิจารณาจากประเภทของการวิจัยแนวเรื่องเล่าแล้ว พบว่า การวิจัยแนวเรื่องเล่าแต่ละประเภทต่างมีจุดเน้นของสิ่งที่ต้องการศึกษาแตกต่างกัน หากนำทุกประเภทมาบูรณาการกันก็จะทำให้การศึกษาแนวเรื่องเล่าหรือแนวประวัติชีวิตมีความชัดเจนและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เพราะบริบทของการศึกษาจะมีความสลับซับซ้อนและมีความหลากหลาย เนื่องจากศึกษาทั้งโครงสร้างของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งยังศึกษาประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงอันประกอบไปด้วยความหมายของภาษาและปฏิสัมพันธ์ของผู้ร่วมสร้างเรื่องราว (ผู้วิจัยและผู้เล่าเรื่อง) นอกจากนี้ยังศึกษาถึงบริบททางสังคมที่แวดล้อมเหตุการณ์และประสบการณ์นั้นด้วย

การเข้าถึงเรื่องเล่า

ถึงแม้ว่าการศึกษาเรื่องเล่ากำลังเป็นที่นิยมและเป็นที่สนใจของนักวิจัยทางสังคมอย่างแพร่หลายก็ตาม แต่การทวียวิจัยเรื่องเล่าแต่ละประเด็นแต่ละครั้งนั้นเป็นเรื่องค่อนข้างยาก อันเนื่องมาจากข้อจำกัดในแง่ของระยะเวลาในการศึกษา และการเข้าถึงเรื่องเล่า เพราะเป็นเรื่องที่ยากอันที่จะทำให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเล่าเรื่องราวที่เป็นเรื่องส่วนตัวของตนเอง อีกประการหนึ่งคือเรื่องราวของมนุษย์นั้นมามีมากมายมหาศาลและผ่านการตีความมาหลายขั้นตอนหลายชั้น ซึ่งทำให้เรื่องเล่าของมนุษย์นั้นไม่มีจุดเริ่มต้นและไม่มีที่สิ้นสุดอย่างชัดเจนแน่นอน

อย่างไรก็ตาม การทำวิจัยประวัติชีวิตเพื่อที่จะเข้าใจถึงเรื่องเล่านั้นสามารถจับเหตุการณ์พิเศษหรือเหตุการณ์วิกฤตซึ่งเป็นเหตุการณ์สำคัญที่ผ่านเข้ามาในชีวิตของมนุษย์ได้ โดยนักวิจัยมุ่งความสนใจไปที่เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เพื่อกำหนดประเด็นหลักในการวิเคราะห์ (นภาพรณ์ หะวานนท์, 2552) เพราะว่าเหตุการณ์พิเศษต่าง ๆ ทำให้คนสามารถรู้ถึงประสบการณ์ชีวิตของตนเองออกมาได้ในรูปของเรื่องเล่าโดยแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทศนะ โลกทัศน์ของบุคคล เหตุการณ์วิกฤตที่เกิดขึ้นในชีวิต เช่น เหตุการณ์ที่มีผลกระทบต่อชีวิตการทำงาน ความเจ็บปวดทางจิตใจ การถูกทำให้รู้สึกเสียศักดิ์ศรี ถูกกลั่นแกล้ง ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในทางลบ ในขณะที่เดียวกันอาจจะเป็นเหตุการณ์ทางบวกก็ได้ เช่น ความประทับใจ ความภาคภูมิใจ ความสุข เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะจะถูกหยิบยกมาสู่บทสนทนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปและเปิดโอกาสให้ผู้เล่ารู้ถึงประสบการณ์ของตนเองมากขึ้น และในระหว่างการสนทนา นักวิจัยประวัติชีวิตในงานสังคมสงเคราะห์จำเป็นต้องสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้เล่าเรื่อง พร้อมกันนั้นก็จำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เท่าเทียมกันในกระบวนการทำวิจัยให้เกิดขึ้น ไม่ด่วนสรุปหรือด่วนตัดสินใจ เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้เล่าเรื่องค่อย ๆ รื้อฟื้นและทบทวนความทรงจำอย่างค่อยเป็นค่อยไป

กระบวนการวิจัยแนวเรื่องเล่า

คุณลักษณะเด่นของการวิจัยแนวเรื่องเล่าคือกระบวนการร่วมมือร่วมใจ (collaboration process) ระหว่างนักวิจัยและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ซึ่งในการดำเนินการวิจัยนั้นเรื่องราวของประสบการณ์จะถูกปรับ ดัดแปลงผ่านการถกเถียงพูดคุยกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยโดยผ่านการสนทนา (dialogue) วิธีการเก็บรวบรวม ข้อมูลที่นักวิจัยแนวเรื่องเล่าใช้มีหลายวิธี เช่น ข้อมูลอาจอยู่ในรูปของบันทึกภาคสนาม บทบันทึกคำสัมภาษณ์และ การสังเกตของนักวิจัย หรืออาจจะออกมาจากตัวบทอื่นๆเช่นรูปภาพ การแสดง การบันทึกวิดีโอ เป็นต้น ซึ่ง การที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลได้นั้นนักวิจัยจำต้องตระหนักในจริยธรรมการวิจัยอย่างเคร่งครัดภายใต้พื้นฐาน สัมพันธภาพระหว่างนักวิจัยกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยโดยมีการร่วมกันพูดคุยแลกเปลี่ยนอย่างใกล้ชิด

Catherine Kohler Riessman (1993, cited in Duque, R. L., 2009) ได้นำเสนอภาพตัวแทนของ
เรื่องเล่า 5 ขั้นตอนอันเป็นกระบวนการวิจัยซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 5 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นตอนการเข้าร่วมฟังประสบการณ์ ด้วยการให้ความสนใจในปรากฏการณ์นั้น ๆ ที่เต็มไปด้วยความหมาย มีการคัดเลือกในสิ่งที่สังเกตเห็น ถือเป็นประสบการณ์ขั้นต้น มีการคิดสรรบางส่วนโดยมิได้สะท้อนออกมาในรายละเอียดเชิงลึก
2. ขั้นตอนการบอกเล่าประสบการณ์ ในขั้นนี้ผู้เล่าเสนอเหตุการณ์อีกครั้งโดยมีการจัดลำดับในบทสนทนา มีการบรรยายฉาก ตัวละคร โครงเรื่อง และนำเรื่องมาร้อยเรียงต่อกันในทางที่ชัดเจนขึ้น ทั้งนี้ในการวาดภาพเหตุการณ์ขึ้นมาใหม่นั้นผู้เล่ามักมีการนำบริบททางวัฒนธรรม การพูดคุยและการฟัง ถือได้ว่าทั้งผู้เล่าและผู้ฟังสร้างเรื่องเล่าขึ้นมาด้วยกัน และในการบอกเล่าเรื่องราวเหล่านั้นย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะมีช่องว่างระหว่างประสบการณ์ที่ตัวผู้เล่าได้อยู่กับการสื่อสารเรื่องนั้น ๆ ออกมา เรื่องเล่าจึงมีการตีความและเกิดความหมายใหม่ ทำให้ความหมายเปลี่ยนไปในทิศทางอื่นได้ด้วย เนื่องจากเรื่องเล่าถูกสร้างขึ้นมาเป็นภาพตัวแทนในระดับที่สอง

อันมีปฏิสัมพันธ์กับเรื่องที่ถูกเล่าสู่กลุ่มคนเฉพาะ และอาจมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เรื่องเล่าจึงมิได้เป็นกลาง แต่เกิดขึ้นในบทสนทนาเฉพาะ ถือเป็นการสร้างตัวตนของผู้เล่าเช่นกันว่าอยากจะให้ผู้ฟังรู้จักตัวตนของผู้เล่าอย่างไร จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ว่า เรื่องเล่าจะเป็นภาพตัวแทนของตัวตนผู้เล่า

3. ขั้นตอนการถอดความประสบการณ์ เป็นระดับที่สามของภาพตัวแทนที่เกี่ยวกับประสบการณ์ในเรื่องเล่าซึ่งมีความไม่สมบูรณ์เฉกเช่นเดียวกับในระดับที่สอง มีการดึงบางส่วนและคัดสรรบางส่วน การถอดเทปก็เหมือนกับการถ่ายรูปที่ต้องมีการตีความ ต้องตัดสินใจว่าจะถอดข้อความอย่างไรเหมือนการตัดสินใจในการเล่า และการฟังที่มีชุดความคิดหนึ่งมากำกับ

4. ขั้นตอนของการวิเคราะห์ประสบการณ์ ภาพตัวแทนในระดับนี้เป็นการเข้าสู่การวิเคราะห์ตัวตนที่ถอดความออกมาแล้ว ในขั้นนี้ผู้วิจัยเปิดอ่านเรื่องราวจากบทถอดเทป ตัด คัดสรรเรื่องราวในกระแสของการสนทนา การพูดคุยให้ลงตัว และพยายามสร้างความรับรู้และความตึงเครียดดังเช่นละคร มีการตัดสินใจในหลายอย่างเกี่ยวกับรูปแบบ การจัดลำดับ รูปแบบการนำเสนอ เพื่อที่ว่าชีวิตที่แตกเป็นส่วน ๆ ในบทสัมภาษณ์นั้นจะมารวมกันได้อย่างไร ในกระบวนการทำงานขั้นนี้ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะมีการผนวกรวมและตัดออก ในท้ายที่สุดแล้วการวิเคราะห์ได้สร้างเรื่องใหญ่ขึ้นว่ามันเกิดอะไรขึ้น ด้วยการแสดงนัยของการเล่าเรื่องนั้น ๆ มีการตกแต่งต้นฉบับและจัดรูปร่างขึ้นใหม่ในสิ่งที่ได้รับการบอกเล่า ในขั้นนี้ระบบคุณค่า การเมือง และการยอมรับในเชิงทฤษฎีได้เข้ามามีบทบาทอีกครั้ง รูปแบบ การหยุด และการเริ่มต้นของเรื่องเล่าปากเปล่าและประสบการณ์ส่วนบุคคลได้ผ่านไปสู่บางสิ่งที่แตกต่างกัน

5. ขั้นตอนสุดท้ายเป็นขั้นการรายงาน เมื่อเขียนเสร็จแล้วจะมีกลุ่มคนอ่านที่พกพาประสบการณ์ของตนเข้ามาในการอ่าน และสิ่งที่ผู้อ่านทุกคนมีคือการวิเคราะห์เสนอภาพของตนเอง จนท้ายที่สุดแล้วไม่สามารถเป็นสิ่งที่บอกได้ชัดว่าผู้ใดเป็นผู้ประพันธ์ตัวตนนั้นจริง ๆ แม้แต่ตัวตนนั้นจะมีผู้เขียน นามปากกา และความหมายของตัวบทก็ตาม

ในขณะการศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้เทคนิคการสังสรค์อย่างอิสระในการวิจัยแนวเรื่องเล่า: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้กระทำและผู้ถูกกระทำจากความรู้แรงในครอบครัว” ของจรรยา รัชศิริเจริญ (2552) นำมาซึ่งข้อค้นพบในการประยุกต์การวิจัยเรื่องเล่าโดยใช้เทคนิคการสังสรค์อย่างอิสระ โดยสามารถสรุปกระบวนการของการวิจัยแนวเรื่องเล่าดังนี้

1. ขั้นการสร้างสัมพันธ์ภาพก่อนการใช้เทคนิคเรื่องเล่า พบว่า ระดับความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเป็นตัวเชื่อมสู่การเล่าเรื่อง การใช้บริบทหลังแวดล้อมและเวลาที่ใช้ในการสร้างสัมพันธ์ภาพก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน

2. ขั้นการใช้เทคนิคเรื่องเล่า พบว่า ส่วนใหญ่ผู้วิจัยสามารถประยุกต์ใช้ทักษะการฟังอย่างตั้งใจได้เพียง 4 ทักษะ คือ ทักษะการทวนคำ/ทวนความ ทักษะการใช้คำถามปลายเปิด ทักษะการสะท้อนความรู้สึก และทักษะการสรุปความ ประกอบกับการสื่อสารโดยไม่ใช้วาจา เช่น การพยักหน้า การรับคำ ซึ่งเป็นทักษะที่ใช้กระตุ้นให้เกิดการเล่าเรื่อง

3. ขั้นการใช้เทคนิคการสังสรค์อย่างอิสระ พบว่า การใช้เทคนิคสังสรค์อย่างอิสระไม่สามารถใช้เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องใช้สลับไปมาระหว่างเทคนิคเรื่องเล่า ทักษะการฟังอย่างตั้งใจ และเทคนิคการสังสรค์อย่างอิสระ เป็นลักษณะที่ใช้เสริมกัน

การวิเคราะห์เรื่องเล่า

การวิเคราะห์เรื่องเล่านั้นเป็นการบรรยายถึงผลการวิจัยผ่านการเล่าเรื่อง ผู้วิจัยไม่ใช่ผู้ที่จะแสวงหาความเป็นจริงหรือความน่าเชื่อถือของเรื่องเล่า แต่ควรจะมีวิเคราะห้ไปที่การค้นหาภาพลักษณ์ที่ผู้ให้ข้อมูลแสดง

ออกมาในเรื่องเล่ามากกว่าจะมุ่งค้นหาความเป็นจริงที่อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ที่ผู้ให้ข้อมูลเล่าให้ฟัง ดังนั้นผู้วิจัยจึงมองไปที่การพยายามค้นหาความคิด ความรู้สึกที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการแสดงออกมา มากกว่าจะศึกษาข้อเท็จจริง (Facts) หรือความถูกผิดที่อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์หรือการกระทำนั้น

Catherine Kohler Riessman (2008 cited in Duque, 2009) นำเสนอการวิเคราะห์ที่ใช้ในการวิจัยแนวเรื่องเล่าออกเป็น 4 แบบคือ

1. การวิเคราะห์ตามแก่นสาระหรือเนื้อหาของเรื่องราว (thematic analysis) เป็นการวิเคราะห์ที่เน้นไปที่การวิเคราะห์เนื้อหาจากคำพูดและจากที่เขียนแทนที่จะไปเน้นการวิเคราะห์ขั้นตอนหรือกระบวนการของการสร้างและแปลความข้อมูล ในการวิเคราะห์แบบนี้ใช้ข้อมูลที่มาจากหลายแหล่ง เช่น จากการสัมภาษณ์ ข้อมูลหัตถ์จากเอกสาร บันทึกภาคสนาม (field note) ฯลฯ เพื่อช่วยให้นักวิจัยที่เก็บข้อมูลกับผู้เล่าเรื่องจำนวนหลายกรณีศึกษาสามารถค้นหาแก่นเรื่องหรือเนื้อความที่เป็นจุดร่วมของกรณีศึกษาแต่ละคนได้ การแปลความจากการบอกเล่าทางการพูดและการเขียนจะเป็นตัวกำหนดอัตลักษณ์ของบุคคลและกลุ่มที่ศึกษา การวิเคราะห์เรื่องเล่าแบบนี้หน่วยของการวิเคราะห์ (The unit of analysis) จะอยู่ที่ตัวบุคคลที่เข้าไปศึกษามากกว่าตัวทฤษฎี เพราะฉะนั้นทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) จะมาพร้อมกับแก่นสาระของเรื่องราว (theme) ซึ่งแฝงอยู่ในประสบการณ์ของบุคคลผู้เล่าเรื่องนั้น

2. การวิเคราะห์จากโครงสร้าง (structural analysis) หากมองย้อนไปประเภทของการวิจัยเรื่องเล่าที่กล่าวไว้ข้างต้น จะมีการวิจัยเรื่องเล่าประเภทหนึ่งที่เรียกว่า “การวิจัยเรื่องเล่าที่เน้นโครงสร้าง” เพราะฉะนั้นการวิเคราะห์เรื่องเล่าก็ได้รับอิทธิพลมาจากการวิจัยเรื่องเล่าที่เน้นโครงสร้างดังกล่าวนี้ซึ่งเป็นวิธีการของ Labov การวิเคราะห์ในแบบนี้ใช้ข้อมูลที่บอกถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์หรือใช้ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์เป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ และพิจารณาว่าเหตุการณ์ดำเนินเรื่องมาอย่างไร (เน้นเหตุการณ์เป็นศูนย์กลางในการวิเคราะห์) โดยอธิบายถึงลำดับของพฤติกรรมและการกระทำต่างๆที่เกิดขึ้นเรื่อยมาจากอดีตดำเนินมาถึงปัจจุบันหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การวิเคราะห์ตามลำดับเหตุการณ์” (sequential analysis) ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานเขียนของ Anna De Fina และ Alexandra Georgakopoulou (2008) ที่ให้ความสำคัญของการวิเคราะห์เรื่องเล่านั้นเป็นไปตามลำดับของการกระทำและพฤติกรรมของบุคคลในเหตุการณ์ว่าเหตุการณ์นั้นดำเนินมาและคลี่คลายไปอย่างไร โดยอยู่ภายใต้ความเชื่อว่าเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์มีความซับซ้อน การวิเคราะห์แบบนี้ใช้กับการทำวิจัยเรื่องเล่าอย่างแพร่หลายในการศึกษาวัฒนธรรมตามท้องถนน (Street Culture) ความรุนแรง การหย่าร้าง รวมถึงการดูแลสุขภาพพยาบาลของผู้ป่วยด้วย ทั้งยังเป็นการช่วยลดการตกหล่นหรือขาดหายของข้อมูลจากการวิเคราะห์เฉพาะแก่นสาระหรือเนื้อหาของเรื่องด้วย

3. การวิเคราะห์จากการสนทนาพูดคุยและการแสดงออก (dialogue/performance analysis) การวิเคราะห์เรื่องเล่าในแบบนี้มีทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) เป็นรากฐานที่ช่วยค้ำยัน กล่าวคือ เน้นไปที่มิติความสัมพันธ์อันเป็นบริบทของการพูดคุยว่าเรื่องเล่านั้นถูกประกอบสร้างร่วมกัน (co-constructed) ระหว่างผู้วิจัยกับผู้เล่าเรื่องหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในบทสนทนาและการแสดงออก เช่น วิธีการพูด ท่วงทำนองของการออกเสียง น้ำเสียง ฯลฯ สิ่งเหล่านั้นนักวิจัยจะมองข้ามไม่ได้ ทั้งนี้ยังต้องวิเคราะห์ผ่านโครงสร้างของภาษาที่ปรากฏในบทสนทนา วิธีการวิเคราะห์เรื่องเล่าแบบนี้ถูกนำไปใช้อย่างเหมาะสมในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการสนทนากลุ่ม (focus group) ห้องเรียน และการประชุมชาวบ้าน ฯลฯ นอกจากนี้ Riessman ยังเน้นย้ำว่าการวิเคราะห์แบบนี้เน้นไปที่การวิเคราะห์ผ่านภาษา (language) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การวิเคราะห์ผ่านวาทกรรม” (discourse analysis) (Anna De Fina และ Alexandra Georgakopoulou, 2008) ทั้งภาษาที่แสดงออกทางคำพูดและภาษาที่ไม่

แสดงออกทางคำพูด (สีหน้า ท่าทาง) พร้อมกันนั้นก็ไม่ได้ละเลยบริบททางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการประกอบสร้างเรื่องเล่า

4. การวิเคราะห์จากสิ่งที่เห็นด้วยตา (visual analysis) การวิเคราะห์แบบนี้มีได้สนใจว่าสิ่งต่าง ๆ ถูกผลิตขึ้นมาอย่างไร หากแต่มองว่าสิ่งต่าง ๆ เกี่ยวข้องอย่างไรกับผู้เล่าเรื่องหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้คือสิ่งที่เห็นด้วยตาเช่น รูปภาพ ภาพเขียน/ภาพวาด รวมไปถึงอัตชีวประวัติ (autobiography) ที่ถูกบันทึกไว้ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่นักวิจัยต้องพยายามค้นหาว่ามีความเกี่ยวข้องกับคำถามการวิจัยหรือสิ่งที่เรายากู้อย่างไร สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนว่าผู้วิจัยที่สามารถบอกถึงรายละเอียดได้อย่างไร ผู้เล่าเรื่องและผู้วิจัยตีความสิ่งที่เห็นดังกล่าวได้อย่างไร เพราะสิ่งที่ได้กล่าวไปทั้งหมดอาจเป็นสิ่งที่บอกถึงตัวตนของผู้เล่าเรื่องรวมถึงบริบทสถานะแวดล้อมที่ประกอบสร้างเรื่องราวของผู้เล่าเรื่องด้วย ดังนั้นการวิเคราะห์จากสิ่งที่เห็นทั้งหมดนี้ผู้วิจัยและผู้เล่าเรื่องหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยต้องค้นหาความหมายร่วมกันเพื่อผู้สร้างเรื่องราวขึ้นมาภายใต้ข้อมูลที่มีอยู่

การวิเคราะห์ที่ใช้ในการวิจัยเรื่องเล่าไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์จากแก่นสาระของเรื่อง การวิเคราะห์จากลำดับเหตุการณ์หรือโครงสร้างของเรื่องราว การวิเคราะห์จากบทสนทนาและการแสดงออก และการวิเคราะห์จากสิ่งที่เห็นด้วยตา ทั้งหมดนี้นักวิจัยแนวเรื่องเล่าหรือแนวประวัติศาสตร์ชีวิตจำต้องให้ความสำคัญและนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม แต่จะใช้รูปแบบการวิเคราะห์แบบใดนั้นขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้วิจัยรวมถึงการประกอบสร้างความรู้ และฐานคิดทางญาณวิทยาที่มีต่อการแสวงหาความรู้ด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับผู้เล่าเรื่องในการศึกษาเรื่องเล่า

การวิจัยเรื่องเล่าหรือการวิจัยแนวประวัติชีวิตอยู่บนฐานคิดที่เชื่อในคุณค่า ศักดิ์ศรี และเกียรติภูมิความเป็นมนุษย์อันที่มนุษย์มีความสามารถ มีศักยภาพ สามารถเปลี่ยนแปลงตนเองและพัฒนาตนเองได้หากได้รับโอกาส ในบริบทของการแสวงหาความรู้ก็เช่นเดียวกัน นักวิจัยจะไม่มองผู้ให้ข้อมูลเป็นเพียงวัตถุที่ใช้ในการศึกษาหากเชื่อว่าผู้ให้ข้อมูล (ซึ่งในที่นี้ใช้คำว่าผู้เล่าเรื่องหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย) อยู่ในฐานะผู้รู้ ผู้มีความสามารถแล้วไซ้ การวิจัยแนวเรื่องเล่า ผู้วิจัยจะมีการกระจายอำนาจในทางความคิด อารมณ์ ความรู้สึก โดยสร้างบรรยากาศแห่งการแบ่งปันความรู้สึกร่วมกันในการสนทนา ผู้วิจัยจะร่วมแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกับผู้เล่าเรื่อง สิ่งนี้เป็นการให้โอกาสและเป็นการกระจายอำนาจอย่างเท่าเทียมให้กับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหรือผู้เล่าเรื่อง ซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างมีความสำคัญในการผลิตสร้างองค์ความรู้โดยมิได้แยกตัวออกจากกันอย่างสิ้นเชิง ทั้งนี้เมื่อเกิดความเท่าเทียมกันทางอำนาจแล้ว จะทำให้ผู้เล่าเรื่องเกิดการสร้างเสริมพลังอำนาจในการต่อรองให้กับตนเอง อันที่จะผลิตสร้างองค์ความรู้ในเชิงประสบการณ์ร่วมกันกับผู้วิจัยโดยที่จุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของการเล่าเรื่องนั้นอยู่ภายใต้อำนาจของผู้เล่าเรื่อง ซึ่งจะเริ่มจากจุดใดจุดหนึ่งที่เขาพึงพอใจโดยที่เขาสามารถกำหนดได้เอง หลักการเหล่านี้สอดคล้องกับหลักการทางสังคมสงเคราะห์ที่ให้ความสำคัญกับการตัดสินใจด้วยตนเองของผู้ใช้บริการ (self-determination) และหลักการที่ว่า “เริ่มจากจุดที่เขา/เขาเป็นอยู่” (start where he/she is)

ทักษะที่ใช้ในการวิจัยแนวเรื่องเล่า

การวิจัยแนวเรื่องเล่าที่ได้กล่าวมาทั้งหมดอยู่ในภาคของทฤษฎี แต่ในความเป็นวิธีวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการวิจัยแนวเรื่องเล่า ในงานสังคมสงเคราะห์แล้ว องค์ความรู้ในทางทฤษฎีเพียงอย่างเดียวไม่น่าเพียงพอ เพราะการสังคมสงเคราะห์นั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ กล่าวคือ นอกจากจะมีองค์ความรู้ในทางทฤษฎีรองรับแล้ว จำต้องใช้ความชำนาญอันเกิดจากการฝึกฝนซึ่งเป็นองค์ความรู้ในเชิงประสบการณ์ควบคู่ไปด้วย เพราะฉะนั้น “ทักษะ” (skills) อันเป็นเรื่องเทคนิคที่เกิดจากการฝึกฝนจนเกิดความชำนาญโดยอาศัยประสบการณ์จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะทำให้ผู้ทำวิจัยแนวเรื่องเล่าในงานสังคมสงเคราะห์ประสบผลสำเร็จในการสร้างองค์ความรู้และการ

นำไปใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติ การวิจัยเรื่องเล่าหรือวิจัยประวัติชีวิตในงานสังคมสงเคราะห์จำเป็นต้องใช้ทักษะดังต่อไปนี้

1. ทักษะการสร้างสัมพันธภาพ เป็นทักษะที่มีความสำคัญมากหรืออาจจะมากที่สุดด้วยซ้ำไปในการทำวิจัยแนวเรื่องเล่าหรือแนวประวัติชีวิต เพราะการที่จะเข้าถึงเรื่องราวของผู้เล่าเรื่องได้นั้นจำเป็นต้องมีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักวิจัยและผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเสียก่อน การสร้างสัมพันธภาพเป็นการสร้างความไว้วางใจ (trust) ให้เกิดขึ้นระหว่างกัน กระบวนการในการทำวิจัยเรื่องเล่าจะราบรื่นหรือไม่ขึ้นอยู่กับสัมพันธภาพที่ดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นการวิจัยเรื่องเล่าในงานสังคมสงเคราะห์ที่เน้นย้ำถึงความสัมพันธ์ระหว่างนักวิชาชีพกับผู้ให้บริการแล้วนั้น ผู้วิจัยต้องตระหนักในทักษะนี้เพื่อสร้างไว้ซึ่งการเคารพในคุณค่า ศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิ ความเป็นมนุษย์ของผู้เล่าเรื่อง มิใช่เป็นเพียงวัตถุผู้ถูกศึกษาหรือผู้ให้ข้อมูลอย่างเดียว เมื่อนักสังคมสงเคราะห์หรือนักวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ประยุกต์ใช้ทักษะนี้แล้วอาจเป็นการเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับผู้เล่าเรื่อง (empowerment) อันมีผลทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

2. ทักษะการเอาใจเขามาใส่ใจเรา (empathy) เป็นการเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เล่าเรื่องอย่างลึกซึ้ง โดยใช้ร่วมกับหลักการไม่ด่วนสรุป ไม่ตัดสินหรือชี้ผิดชี้ถูก (non-judgmental attitude) ไม่มีการบิบบังคับหรือกดดันให้พูด เพราะเรื่องบางเรื่องผู้เล่าไม่สามารถนำออกมาเล่าได้เนื่องจากอาจจะเกิดความเจ็บปวด นักวิจัยต้องสร้างบรรยากาศแห่งความเสมอภาคกันระหว่างนักวิจัยกับผู้เล่าเรื่อง เป็นบรรยากาศที่เอื้อต่อการสนทนาพูดคุยเพื่อทบทวน รำลึก และสื่อสารถึงเรื่องราวและเหตุการณ์ต่าง ๆ กระบวนการแสวงหาความรู้แนวเรื่องเล่าจึงจะประสบผลสำเร็จ

3. ทักษะการฟังอย่างตั้งใจ (active listening) เป็นทักษะสำคัญที่ใช้ร่วมกับการสัมภาษณ์ เรื่องราวที่ผู้เล่าได้เล่าออกมานั้น นักวิจัยจำเป็นต้องใส่ใจต่อคำพูดบางคำพูดหรือประโยคบางประโยคได้ เรื่องราวต่าง ๆ ประสบการณ์ เหตุการณ์และการตีความของผู้เล่าเรื่องล้วนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญทั้งสิ้น ในบางครั้งนักวิจัยอาจนำสิ่งที่เป็นการเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยเหล่านี้มาวิเคราะห์โดยเป็นการวิเคราะห์คำพูดบางคำพูด ประโยคบางประโยคหรืออาจเป็นการนำมาวิเคราะห์ระหว่างบรรทัด (between the line) ก็ได้

4. ทักษะการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ หมายถึงการสัมภาษณ์ในวิจัยเรื่องเล่าหรือวิจัยแนวประวัติชีวิต ซึ่งแตกต่างจากการสัมภาษณ์แบบอื่น เนื่องจากการสัมภาษณ์ที่คนสองคนมาแสวงหาความรู้ร่วมกันและทำความเข้าใจต่อกันโดยอาศัยบทสนทนาที่เป็นธรรมชาติ (naturalistic) เพราะฉะนั้นการซักถามและการตอบคำถามจะดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติไม่ใช่แบบเคร่งครัดทางการ นอกจากนี้ผู้วิจัยอาจจะใช้ทักษะอื่นร่วมกันด้วยในขณะสัมภาษณ์ เช่น การทวนคำ/ทวนความ การใช้คำถามปลายเปิด การสะท้อนความรู้สึก การสรุปความ ฯลฯ

5. ทักษะการสังเกต (observation) การสังเกตในที่นี้เป็นการสังเกตในระหว่างของการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการพูดคุยและการแสดงออก (dialogue and performance) ซึ่งในขณะที่เก็บรวบรวมข้อมูลนั้นนักวิจัยต้องสังเกตการสื่อสารของผู้เล่าเรื่องที่ออกมาทั้งในรูปแบบของวจนภาษา (verbal) ที่แสดงออกทางคำพูด และรูปแบบของวจนภาษา (non-verbal) ที่ไม่แสดงออกด้วยคำพูดเช่น สีหน้า ท่าทาง น้ำเสียง ฯลฯ พร้อมกันนั้นก็ได้ละเลยที่จะสังเกตบริบทที่แวดล้อมที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ที่เล่าเรื่องอยู่ในขณะนั้น เช่น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่าเรื่องกับบุคคลอื่น ครอบครัว และสังคม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ถูกห่อหุ้มด้วยมิติทางสังคมและวัฒนธรรมขนาดใหญ่

6. ทักษะการสะท้อนไตร่ตรองตนเองของผู้วิจัย (self-reflection) เป็นทักษะที่มีความสำคัญ ผู้วิจัยจำต้องย้อนกลับมาสำรวจตนเองอย่างลึกซึ้งด้วยการไตร่ตรองอย่างพินิจพิเคราะห์ดูว่าในการทำวิจัยหรือในการสืบค้นเพื่อแสวงหาความรู้ นั้น นักวิจัยมีอคติอันใดบ้างไม่ว่าจะเป็นกระบวนการของการเก็บรวบรวมข้อมูลและการ

วิเคราะห์ข้อมูล รวมถึงเรื่องจริยธรรมในการวิจัยด้วย เพื่อเป็นโอกาสในการเปิดหนทางที่จะได้ปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาตนเองเพื่อเป็นนักแสวงหาความรู้ที่มีความลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้การศึกษาของนรินทร์ สังข์รักษา (2561, หน้า 9-10) ยังนำเสนอว่าทักษะที่ได้จากการใช้เรื่องเล่าคือ 1) ได้ทักษะการเขียน การเล่าเรื่องเพื่อถ่ายทอดให้ผู้อื่นซึ่งเป็นทักษะที่ยากอย่างหนึ่งในการจัดการความรู้ 2) ทักษะการฟังอย่างใคร่ครวญ (deep listening) ในการจับประเด็นเรื่องเล่า 3) ได้บทเรียนที่ผิดพลาดจากการถอดบทเรียน (lesson learned) ในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอันเป็นข้อคิดที่ควรระวังเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเช่นนี้อีกยิ่งไปกว่านั้น การศึกษาแนวเรื่องเล่ายังนำไปบูรณาการเพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมฟื้นฟูกำลังใจและสร้างพลังในการศึกษาระดับอุดมศึกษาแบบสหวิทยาการได้ด้วย (สุดา เดชพิทักษ์ศิริกุล, 2561, หน้า 214)

การวิจัยแนวเรื่องเล่ากับงานสังคมสงเคราะห์

อย่างที่ไดกล่าวไปแล้วว่าเป็นระยะเวลากว่า 2-3 ทศวรรษจนถึงปัจจุบัน การวิจัยแนวเรื่องเล่านั้นถูกใช้อย่างแพร่หลายข้ามสาขาไปตามวิชาชีพต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานโดยตรงกับกลุ่มเป้าหมาย (practicing professions) ไม่ว่าจะเป็นวิชาชีพทางการศึกษา การแพทย์และการพยาบาล ซึ่งศูนย์กลางของการศึกษาเรื่องเล่าขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ โดยวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ก็มีความเกี่ยวข้องในมิตินี้โดยตรงด้วย

การสังคมสงเคราะห์นั้นมีพื้นฐานมาจากการพูดคุยและการมีปฏิสัมพันธ์ (Riessman, 2005, p.392) โดยสามารถประยุกต์ใช้วิธีการเรื่องเล่าเพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์กับผู้ให้บริการได้ รวมถึงเป็นการร่วมกันทำงานกับวิชาชีพอื่นเพื่อช่วยเหลือ ฟื้นฟู ป้องกันและพัฒนาผู้ให้บริการ ในที่นี้ผู้เขียนขอทบทวนงานเขียนของผู้นำการวิจัยแนวเรื่องเล่า มาใช้กับงานสังคมสงเคราะห์จำนวน 2 คน คือ Catherine Kohler Riessman เป็นนักวิจัยที่เป็นศาสตราจารย์ซึ่งสอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยบอสตัน คณะสังคมวิทยา โดยมหาวิทยาลัยบอสตันนั้นเป็นโรงเรียนสอนสังคมสงเคราะห์ (Boston University School of Social Work) หลังจากเขียนบทความเรื่องของผู้เขียนทบทวน “Narrative in Social Work” ปี ค.ศ. 2005 แล้ว ได้เขียนหนังสือและตีพิมพ์หนังสือที่มีความสำคัญต่อแวดวงการวิจัยแนวเรื่องเล่า ในทางสังคมศาสตร์เมื่อปี ค.ศ. 2006 คือหนังสือชื่อ “Narrative Research in the Human Sciences” ได้รวบรวมบทความต่าง ๆ รวมถึงได้ศึกษางานวิจัยเรื่องเล่ากับผู้ป่วยเรื้อรัง (chronic illness) บุคคลที่หย่าร้างกัน คนที่ไม่สามารถควบคุมหรือช่วยเหลือตนเองได้ ฯลฯ ส่วนอีกคนหนึ่งคือ Lee Quinney เป็นนักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติงานอยู่ที่ประเทศเวลส์ในเกาะอังกฤษ จบการศึกษาระดับปริญญาโทด้านการวิจัย อาชีพของเขาเริ่มจากการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีฐานราก รวมถึงวิธีการเรื่องเล่าด้วย ณ ขณะที่เขาเขียนบทความเรื่อง “Narrative in Social Work” ปี ค.ศ. 2005 ร่วมกับ Riessman นี้ เขากำลังศึกษาระดับปริญญาเอกโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพอย่างลึกซึ้งกับผู้กระทำความผิดในชุมชนอยู่ โดยก่อนหน้านี้เขาเคยศึกษาเกี่ยวกับผู้ป่วยที่ผิดปกติทางจิต รวมถึงการทำกลุ่มบำบัดมาแล้ว นอกจากนี้เขายังได้รวบรวมงานเขียนของบุคคลอื่นหลายเรื่องที่ใช้วิธีการวิจัยแบบเรื่องเล่าด้วย

หากจะมองในด้านคุณประโยชน์ของเรื่องเล่า เราใช้เรื่องเล่าหลายวัตถุประสงค์ด้วยกัน ซึ่งอาจจะใช้เป็นวิธีในการศึกษาเกี่ยวกับความจริงในทางสังคมที่ถูกตีความหมายโดยผู้คนในสังคม อาจจะใช้เป็นเครื่องมือที่ช่วยเตือนความจำกับมนุษย์เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของตนเองและความเป็นไปของสังคม หรืออาจเป็นการเน้นไปที่ประสบการณ์ของบุคคลที่มีความเป็นอัตวิสัยอันช่วยให้เกิดการผลักดันในทางนโยบายเพื่อที่จะดูแลประชาชนและพัฒนาคนในสังคม (Breen, 2009) นอกจากนี้วัตถุประสงค์ของการใช้เรื่องเล่ายังก่อให้เกิดประโยชน์คือเป็นการช่วยให้ผู้เล่าสามารถปรับการมองและการรับรู้ ช่วยให้ผู้เล่าเกิดกำลังใจ เกิดพลังอำนาจ (empowerment) และมี

ความเคารพในตนเอง (Self-Respect) ทั้งยังเป็นการเรียกคืนตัวตน (Self) ที่ถูกลดทอนลงให้กลับคืนมาด้วย (นภภรณ์ หะวานนท์, อ้างแล้ว)

การวิจัยแนวเรื่องเล่านี้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในแวดวงทางสุขภาพ เด็ก เยาวชนและครอบครัว ซึ่ง Riessman & Quinney (2005) ได้กล่าวถึงการใช้เรื่องเล่านี้ถูกใช้ด้วยกันหลายจุดประสงค์ ได้แก่ ใช้เพื่อพัฒนาการปฏิบัติงาน ใช้เพื่อให้การศึกษาแก่นักศึกษาสังคมสงเคราะห์ ใช้เพื่อการสะท้อนไตร่ตรองงานในภาคสนาม และใช้เพื่อเป็นงานวิจัยที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์

ในกระบวนการทำงานสังคมสงเคราะห์ ผู้ให้บริการบางครั้งมีการเล่าเรื่องราวประสบการณ์ของตนเองขึ้นมาให้นักสังคมสงเคราะห์ฟังซึ่งส่วนใหญ่จะพบในงานสังคมสงเคราะห์คลินิก (Clinical Social Work) หรือนักสังคมสงเคราะห์ที่เป็นผู้ปฏิบัติงานตรงกับผู้ใช้บริการ (direct practice) นักสังคมสงเคราะห์ที่ทำงานในบริบทเหล่านี้พบเจอกับเรื่องเล่าอยู่ตลอดเวลาภายใต้การสื่อสารระหว่างกัน ในกระบวนการที่ผู้ใช้บริการเล่าเรื่องราวให้กับนักวิชาชีพฟังนี้ นักวิชาชีพโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักสังคมสงเคราะห์จำต้องปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ ยึดมั่นในจรรยาบรรณทางวิชาชีพ คุณค่าและหลักการต่าง ๆ อันจะทำให้กระบวนการของการมีส่วนร่วมระหว่างนักวิชาชีพกับผู้ใช้บริการเป็นการเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับผู้ใช้บริการภายใต้ความสัมพันธ์ทางวิชาชีพ (Riessman, 2005)

การใช้วิธีวิจัยนี้พบได้ทั่วไปส่วนใหญ่ในงานคลินิก แต่งานด้านนโยบายยังพบบ้างน้อยมาก ส่วนใหญ่จะเป็นการบำบัดโดยใช้การเล่าเรื่องราวเพื่อให้ผู้ใช้บริการได้ฟื้นฟูความสามารถศักยภาพตนเองให้กลับคืนสู่สภาวะปกติ (resilience) อันที่จะทำให้ปฏิบัติหน้าที่ทางสังคมได้ เพราะฉะนั้นบริบทของการทำงานในการวิจัยแนวเรื่องเล่า นี่คือการใช้บริบทการปฏิบัติงานเป็นศูนย์กลางและใช้บริบทผู้ใช้บริการเป็นศูนย์กลาง รวมถึงใช้ในการให้คำปรึกษา (counseling) เพื่อเป็นการช่วยให้ผู้ใช้บริการได้รู้ถึงเหตุการณ์ สถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตนเองและสังคม อันเป็นการรื้อสร้างเรื่องราวใหม่ (reconstruction) ระหว่างนักสังคมสงเคราะห์กับผู้ใช้บริการ ทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้นักวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ได้สะท้อนไตร่ตรองตนเองกับผู้ใช้บริการ และสะท้อนไตร่ตรองกับกระบวนการในการปฏิบัติงานด้วย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นทฤษฎีที่ว่าด้วยเรื่องเล่าและการวิจัยแนวเรื่องเล่ายังมีความคลุมเครืออยู่ เนื่องจากมีพื้นฐานมาจากความหลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริบทการปฏิบัติงานที่หลากหลาย แม้กระทั่งเส้นแบ่งระหว่างการศึกษาทางคลินิก การปฏิบัติงานที่ผ่านการสะท้อนไตร่ตรองและกระบวนการของการวิจัยในทางคลินิกยังมีความคลุมเครือไม่ชัดเจนอยู่ (Riessman, 2005) แต่อย่างไรก็ตามวิธีวิจัยนี้ยังอยู่ภายใต้อิทธิพลความเชื่อจากแนวคิดหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) ที่ว่าความจริงและความรู้เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น มีความหลากหลาย การที่จะเข้าถึงความรู้นั้นควรศึกษาไปที่เรื่องราวและประสบการณ์ของมนุษย์

ตัวอย่างการประยุกต์ใช้เรื่องเล่ากับงานสังคมสงเคราะห์

เรื่องแรกเป็นงานวิจัยของ Fay Martin (1998 cited in Riessman & Quinney, 2005) Martin เป็นนักสังคมสงเคราะห์ชาวแคนาดา ที่ทำวิทยานิพนธ์ในประเทศอังกฤษ เขาได้ทดลองใช้การวิจัยแนวเรื่องเล่ากับเด็กและเยาวชน ซึ่งเขาได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กและเยาวชนจำนวนทั้งสิ้น 30 คนซึ่งเป็นผู้ที่ออกจากสถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กไปแล้ว เขาเชื่อในความคิดของ Paulo Freire (นักการศึกษาชาวบราซิล) ที่ว่า “การพูดคำบางคำสามารถเปลี่ยนแปลงโลกได้” (Saying their word to change the world) งานวิจัยของเขานั้นเป็นแบบมีส่วนร่วมและวิพากษ์ (Participatory and Critical Research) เขาเชิญกลุ่มตัวอย่างหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยของเขามาพูดเกี่ยวกับเรื่องตนเองกับเขา เขาใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ในกระบวนการวิจัยด้วย เขายึดมั่นในจรรยาบรรณของการเป็นนักวิจัยที่เชื่อว่าเด็กและเยาวชนมีความรู้ความสามารถ เนื้อหาของเรื่องเล่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการตัดสินใจที่สำคัญในชีวิตของเด็กและเยาวชน ช่วงเปลี่ยนผ่านจากการเป็นเด็กสู่ความเป็นวัยรุ่น

ประสบการณ์จากการเปลี่ยนผ่านต่าง ๆ ฯลฯ การวิจัยนั้นใช้การพูดคุยและการให้เด็กและเยาวชนได้เขียนเรื่องราวของตนเองแล้วนำมาอภิปรายร่วมกันภายใต้ความเชื่อที่ว่าเด็กและเยาวชนเป็นเจ้าของเรื่องเล่า มีการให้อำนาจในการที่จะสร้างเรื่องราว ภายในกระบวนการวิจัยนั้นเขาได้บอกด้วยว่า ถ้าเกิดนักวิจัย (Fay Martin) มีการกระทำอะไรผิดพลาดขอให้กลุ่มตัวอย่างบอกและเปลี่ยนแปลงสิ่งที่เขา (Martin) พูดได้ ถ้าหากสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ผิดกระบวนการวิจัยได้รับความร่วมมืออย่างดีก่อให้เกิดการสร้างเสริมพลังอำนาจ การออกแบบการวิจัยแม้กระทั่งการจัดลำดับของเหตุการณ์เป็นอำนาจของผู้เล่าเรื่องหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ผลที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการทำวิจัยนี้คือ เสียงของเด็กและเยาวชนจากสถานคุ้มครองสวัสดิภาพได้เป็นที่รับรู้ในวงกว้าง เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและวิธีการทำงานกับเด็กและเยาวชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการเด็กและเยาวชนมีความเข้าใจอันนำมาซึ่งการจัดสวัสดิการที่ตอบสนองต่อความต้องการกับเด็กและเยาวชนมากยิ่งขึ้น

เรื่องที่สองเป็นบทสะท้อนของนักสังคมสงเคราะห์ที่ประเทศสกอตแลนด์ชื่อ Dan Mushens (2018) ยังกล่าวถึงการประยุกต์ใช้ทฤษฎีเรื่องเล่ากับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ซึ่งทำงานกับผู้ป่วยที่ติดการติดยาเสพติดและแอลกอฮอล์ เรื่องเล่าได้เข้ามามีบทบาทในการรื้อฟื้นขึ้นส่วนประสบการณ์ชีวิตของผู้ใช้บริการให้สามารถค่อยๆปะติดปะต่อเป็นเสมือน Jigsaw ในการรื้อฟื้นความทรงจำของผู้ใช้บริการ โดยให้ผู้ใช้บริการมีส่วนนำพนักสังคมสงเคราะห์ไปยังเหตุการณ์หรือสถานการณ์นั้น อันที่จะช่วยให้ผู้ให้บริการสามารถอธิบายสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตนเองหรือเหตุการณ์จนสามารถเริ่มเข้าใจในตนเองแม้ว่าความทรงจำบางส่วนจะถูกทำลายจากฤทธิ์ของแอลกอฮอล์

ในบริบทของสังคมไทย กรณีศึกษาของการวิจัยแนวเรื่องเล่าอีกเรื่องหนึ่งเป็นตัวอย่างที่ นภาพรณัฏ หารวนนท์ (2552) ได้เขียนไว้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับผู้ต้องขังหญิงที่ผ่านประสบการณ์การถูกตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิดและต้องมาใช้ชีวิตในเรือนจำ ซึ่งก่อนเข้ามาสู่เรือนจำ ผู้เล่า (ผู้ต้องขังหญิง) ต้องทนทุกข์ทรมานจากการรับความรุนแรงจากสามีทั้งทางร่างกายและจิตใจ จนในที่สุดนำไปสู่เหตุการณ์ของการใช้มีดแทงสามีจนเสียชีวิต เรื่องราวที่ถูกนำมาเล่าจากเหตุการณ์หนึ่งไปสู่อีกเหตุการณ์หนึ่ง จากการที่สามีตี้มเล้ามากขึ้น ๆ จนไม่ทำอะไรเลย ปลอ่ยให้เรื่องการทำมาหากินดูแลลูกเป็นภาระหนักอึ้งสำหรับผู้เล่า การปลุกผู้เล่าให้ตื่นมาในตอนดึกหลังจากเมาเต็มที่ เพื่อให้มานั่งฟังตนเองพูดจาแบบคนเมา หยิบคายเป็นเวลานาน ๆ การบังคับให้ผู้เล่านอนอยู่ใต้ผ้าห่มผืนเดียวกันทั้งที่ตนเองไม่ได้อาบน้ำ ร่างกายมีแต่กลิ่นเหม็น และเพียงแค่นี้ผู้เล่าก็กลัวขึ้นมา บิดพลิ้ว ออกละวาง ทุบตี บางครั้งสามีถึงกับเอามีดขึ้นมาแทงผ้าห่มจนฉีกขาด ผู้เล่าตกอยู่ในสถานการณ์เช่นนี้มากกว่า 20 ปี และเคยพยายามคิดหนีจากสามี แต่สามีก็ออกละวางจับพ่อแม่ของผู้เล่ามามัด ขู่ว่าจะฆ่า เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เมื่อผู้เขียนได้อ่านงานเขียนชิ้นนี้ทำให้รู้สึกหดหู่ (dismal) กับสิ่งที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้มองเห็นความเป็นจริงของสาเหตุแห่งการกระทำความผิดของมนุษย์จากที่ได้ฟังประสบการณ์ของผู้ต้องขังหญิงรายนี้ ปัญหาการกลายเป็นผู้กระทำความผิดอาจไม่ได้มาจากความผิดปกติด้านในตัวมนุษย์ หากแต่เกิดจากปัญหาเชิงโครงสร้างความไม่เท่าเทียมกันทางเพศสภาพระหว่างหญิงและชาย (gender) รวมไปถึงปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัว (domestic violence) ด้วย เพราะเรื่องเล่าเหล่านี้ไม่ค่อยปรากฏในแวดวงสาธารณะ ถูกจำกัดเพียงพื้นที่ครอบครัว ตลอดจนผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงและความไม่เท่าเทียมทางเพศนั้นให้สังคมและผู้มีอำนาจได้รับรู้ เพราะเรื่องเล่าทำให้ปัญหาต่างๆถูกเปิดเผยสู่ภายนอก (externalization) (Scarnato, J. M.) เป็นรูปแบบหนึ่งของการบำบัดที่อยู่บนพื้นฐานของความร่วมมือระหว่างผู้เล่าและผู้ฟังภายใต้การตระหนักความเข้มแข็ง (strength-based) ของผู้ให้บริการทางสังคมสงเคราะห์หรือผู้เล่าที่จะก้าวพ้นจากสภาพปัญหานั้น โดยเมื่อเรื่องเล่าเหล่านี้ปรากฏผ่านสาธารณะแล้วจะเป็นเสมือนเครื่องมือสำคัญที่เป็นกระบอกเสียงสำหรับผู้เล่าดังเช่นการศึกษาของสมปอง มูลมณี และปฐม หงส์สุวรรณ (2561, หน้า 1-24) ที่นำเสนอว่า เรื่องเล่าเป็นเครื่องมือหนึ่งในการต่อสู้และต่อรองทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชายขอบเช่นเรื่องราวของเกษตรกรที่ทุ่งกุลาร้องไห้ในภาคอีสาน

ของประเทศไทยจนกลายเป็นตำนานต่อสู้กับวาทกรรมการพัฒนากระแสหลักแบบทุนนิยมและความเชื่อทางพุทธศาสนาที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อหรือความเข้าใจกระแสหลักอันทำให้เกิดการบิดเบือนหรือคลาดเคลื่อนจากข้อมูลจริงในพื้นที่

จริยธรรมการวิจัยแนวเรื่องเล่าภายใต้รั้ววิชาชีพสังคมสงเคราะห์

ในการศึกษาเรื่องเล่านั้นต้องยอมรับว่าเป็นการศึกษาเรื่องราวซึ่งมีคุณลักษณะของความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลหรือผู้เล่าเรื่องสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออยู่ใต้รั้วทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์แล้วนั้น วิชาชีพสังคมสงเคราะห์เป็นวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการแทรกแซงให้ความช่วยเหลือ พื้นฟูและพัฒนามนุษย์ (intervention) นักวิจัยเรื่องเล่าหรือนักวิจัยประวัติศาสตร์ในงานสังคมสงเคราะห์จึงจำเป็นต้องตระหนักในจริยธรรมอย่างซื่อสัตย์ตั้งแต่แรกเริ่มเข้าสู่กระบวนการวิจัยจนกระทั่งเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัย นักวิจัยจะต้องเคารพในอำนาจและการตัดสินใจของผู้เล่าเรื่องซึ่งไม่ใช่เป็นการไปบีบบังคับให้เล่าเรื่อง เพราะว่าไม่ใช่ทุกเรื่องทุกความทรงจำจะเป็นสิ่งที่ตีความค่าแก่การจดจำและเล่าออกมาได้

การทำวิจัยแนวเรื่องเล่าเปรียบเสมือนการพลิกประสบการณ์ของมนุษย์ให้กลายเป็นองค์ความรู้ ซึ่งในประสบการณ์และเรื่องราวที่มากมายมหาศาลนี้ประกอบไปด้วยเรื่องราวที่เป็นเรื่องสำคัญในชีวิต การที่ผู้เล่าได้เล่าเรื่องออกมาทำให้ผู้เล่าเกิดการรับรู้ตนเองอย่างเป็นระบบ เรื่องเล่าถือว่าเป็นองค์ประกอบพื้นฐานในชีวิตมนุษย์ เพราะมนุษย์นั้นสร้างเรื่องราวของตนเองขึ้นมาอยู่ตลอดเวลา การทำวิจัยแนวเรื่องเล่า นักวิจัยต้องมีความเคารพในสิทธิ ศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิในความเป็นมนุษย์ของผู้เล่าเรื่อง ซึ่งต้องมีการบอกกล่าวและได้รับการยินยอมจากผู้เล่าเรื่องหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยก่อนที่จะสามารถเข้าสู่กระบวนการวิจัยได้ เมื่อเข้าสู่กระบวนการวิจัยนักวิจัยต้องพยายามสะท้อนไตร่ตรองตนเองทั้งในด้านอารมณ์ ความรู้สึก และความคิดของตนเองควบคู่ไปกับการไตร่ตรองกระบวนการการทำวิจัยเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เล่าเรื่องเสมอ บรรยากาศการพูดคุยต้องมีความยืดหยุ่นซึ่งเป็นหน้าที่ของนักวิจัยที่จะสร้างบรรยากาศแห่งความเสมอภาค ท่าทีของนักวิจัยในกระบวนการทำวิจัยควรถูกนำมาสะท้อนกลับในการวิเคราะห์และตีความเรื่องราว โครงสร้างอำนาจเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและอาจจะสลับไปสลับมาระหว่างนักวิจัยและผู้เล่าเรื่องได้ นอกจากนี้แล้วเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการทำวิจัย (ซึ่งไม่มีจุดสิ้นสุดและจุดเริ่มต้นที่แน่นอน) นักวิจัยจะต้องปกปิดข้อมูลและรักษาความลับของผู้เล่าเรื่องซึ่งอาจจะใช้นามแฝง เว้นเสียแต่จะมีการขออนุญาตและเกิดการยินยอมอันที่จะนำเรื่องราวนั้นไปเผยแพร่กับสังคมภายนอกได้เมื่อเห็นว่างานวิจัยนั้นก่อให้เกิดคุณประโยชน์ต่อผู้เล่าเรื่องและสังคมส่วนรวม

ปัจจัยทัศน

การเล่าเรื่องเป็นทั้งปรากฏการณ์และวิธีวิจัย “Narrative as both phenomenon and methodology” (Redwood, 1999) กล่าวคือในพลวัตแห่งการเปลี่ยนแปลงของชีวิตมนุษย์ มนุษย์ทุกคนต่างมีเรื่องเล่าด้วยกันทั้งนั้น ขึ้นอยู่กับว่าจะจดจำหรือจะรื้อฟื้นขึ้นมาได้มากแค่ไหน มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ต้องมีการปฏิสัมพันธ์และการสื่อสาร ซึ่งการสื่อสารนี้ก็ถ่ายทอดสู่กันและกันผ่านการเล่าเรื่องราว นอกจากนี้แล้วเรื่องเล่ายังเป็นวิธีวิจัยหนึ่งที่ซับซ้อนและลุ่มลึกอันจะทำให้เข้าถึงโลกทางประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ควบคู่ไปกับโลกทางสังคมที่เป็นบริบทแวดล้อม

เรื่องราวของมนุษย์มิได้มีความเกี่ยวข้องแต่เพียงในระดับจุลภาค (จิตวิญญาณ อัตลักษณ์ ความรู้สึก ความคิด การกระทำ และพฤติกรรมของมนุษย์) เพียงเท่านั้น หากแต่มีความเกี่ยวข้องและยังเชื่อมโยงไปถึงระบบใหญ่คือระดับมหภาค (บริบททางสังคมและวัฒนธรรม) อันเป็นโครงสร้างทางสังคมที่ห้อมล้อมเรื่องเล่าในสถานการณ์นั้นอยู่

การวิจัยแนวเรื่องเล่า เป็นการวิจัยที่ให้คุณค่าและเคารพต่อเสียงของผู้เล่า ทำให้นักวิจัยได้เรียนรู้พลังแห่งเรื่องเล่าที่ได้เปิดพื้นที่ให้กับการก่อรูปของความเป็นจริงและความรู้ที่มาจากเสียงของผู้คน ทั้งยังเชื่อในศักยภาพ ความสามารถและความเข้มแข็งของผู้เล่าอันที่จะสร้างองค์ความรู้ของเขาเองออกมาท่ามกลางความรู้และความจริงที่หลากหลายของชีวิตมนุษย์และโลกทางสังคม

เอกสารอ้างอิง

- กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์. (2552). **ทักษะการบำบัดแนวเรื่องเล่าและทักษะการวิจัยแนวเรื่องเล่า: ทักษะสองด้านในเนื้อหาเดียวกัน**. หนังสือวิชาการภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. กรุงเทพฯ: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- คณิงนิจ วิทคมาตย์. (2552). **การมองตนเองในภาวะคืนสู่ครอบครัวและสังคมของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดซ้ำในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จรรยา รับศิริเจริญ. (2552). **การประยุกต์ใช้เทคนิคการสังสรค์อย่างอิสระในการวิจัยแนวเรื่องเล่า: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้กระทำและผู้ถูกกระทำจากความรู้แรงในครอบครัว**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชญาณัฐ วิวัฒนพานิช โอยามา, & จิรยุทธ์ สินธุพันธุ์. (2562). **การขับเคลื่อนนวัตกรรมสังคมผ่านเรื่องเล่าของคนต้นแบบวิถีชีวิตออร์แกนิก**. *Journal of MCU Nakhondhat*, 6(9), 4582-4596.
- นภาพรณ หะวานนท์. (2552). **วิธีการศึกษาเรื่องเล่า: จุดเปลี่ยนของการวิจัยด้านสังคมศาสตร์**. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*, 5(2), พฤษภาคม-สิงหาคม 2552, 1-20.
- นรินทร์ สังข์รักษา. (2561). **เรื่องเล่า: วิถีวิทยาแนวใหม่ในการแสวงหาความรู้เพื่อการวิจัยทางสังคม**. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 10(2), กรกฎาคม-ธันวาคม 2561, 1-18.
- สุดา เดชพิทักษ์ศิริกุล. (2561). **การพัฒนาสุขภาวะผู้ป่วยโรคเรื้อรัง: การศึกษาตามแนวเรื่องเล่าบำบัด (Doctoral dissertation, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)**.
- สมปอง มูลมณี, & ปฐม หงส์สุวรรณ. (2561). **ตำนานประจำถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้: เรื่องเล่าเชิงนิเวศกับการต่อสู้และต่อสู้อำนาจสังคมและวัฒนธรรม**. *Journal of Humanities & Social Sciences (JHUSOC)*, 16(2), 70-92.
- Breen, J. (2009). *Life Histories & Biographical Research Methods*. Seminar on Dementia, Disability & Reminiscence: School of Social Work and Social Policy, Trinity College Dublin, NIID Seminar Room 16 January 2009.
- De Fina, A. and Georgakopoulou, A. (2008). **Introduction: Narrative Analysis in the Shift from Texts to Practices**. *Text & Talk* page 275-281.
- Duque, R.Lyle. (2009). Review Catherine Kohler Riessman (2008). *Narrative Method for the Human Sciences*. *Forum: Qualitative Social Research* Volume 11, No.1, Art. 19- January 2010. CA, USA: SAGE Publications.
- Mushens, D. (2018). **Using Narrative Theory in Practice**. Retrieved on April 16th 2020 from, <https://www.communitycare.co.uk/2018/04/13/using-narrative-theory-practice/>
- Redwood, R. (1999). *Narrative and Narrative Analysis*. *Journal of Clinical Nursing*, page 663-674. Blackwell Science Ltd.
- Riessman, C. and Quinney, L. (2005). *Narrative in Social Work: A Critical Review*. *Journal of Qualitative Social Work*, Vol. 4(4) page 391-412. London: Sage Publications.
- Scarnato, J. M. (2019). **Narrative Therapy in Practice: Externalizing the Problem**. Retrieved on April 16th 2020, from <https://mswcareers.com/narrative-therapy-in-social-work/>.